

Câteva contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni de pe raza municipiului Râmnicu Vâlcea. Cercetările arheologice din anul 2002 de la Valea Răii-Copăcelu

Ion TUȚULESCU

Keywords: *Coțofeni, Vâlcea, Valea Răii, neolithic, pottery.*

Abstract

Some Contributions to the Coțofeni Culture in Râmnicu Vâlcea. The 2002 Excavations at Valea Răii-Copăcelu

By writing this article, the autor brings in the scientific areas the main results of the arhaeological campagne of the year 2002 from Copăcelu-Valea Răii area. The artefacts described, belongs to the eneolithic period-end (the period of transition to the bronze age) – the culture of Coțofeni discovered in S.I.

The pottery is split from the technological points of view in two main categories:

- fine ceramics,*
- rough ceramics or for common use.*

Through the making of grafics and diagrams, the writer of this article draws a few important conclusions:

- the rough ceramics is dominant as a number;*
- the brick colour is the most common*
- the most used back ground is the trianghiular simbol, the dear motif.*

With the pottery, the author presents the fragments of an antropomorfigal idol, these materials keeping the patterns of artefacts of this civilisation. As technique and decoration, the pottery discovered to Copăcelu-Valea Răii belongs to the first stage of the Coțofeni Culture.

Situl arheologic (cunoscut în literatura de specialitate ca Valea Răii) se află situat la aproximativ 6 km nord-vest de municipiul Râmnicu Vâlcea, pe terasa medie a Oltului, de o parte și de alta a DN Râmnicu Vâlcea-Tg. Jiu, pe malul stâng al pârâului Sărata. Așezarea a fost descoperită în anul 1961 de Gheorghe Petre Govora¹, săpături arheologice sistematice fiind întreprinse între anii 1961-1965 de Dumitru Berciu. Principalele informații rezultate au fost publicate în anul 1967 în lucrarea intitulată „Zorile istoriei în Carpații și la Dunăre”². Cercetările arheologice sunt reluate în anul

¹ Govora 1995, p. 11; Așezarea a fost descoperită prin intermediul săpării unei fântâni în curtea brigăzii I.M.A, prilej cu care au fost scoase de la o adâncime de cca. 3m, rășnițe, un topor de piatră și materiale aparținând culturii Starčevo-Criș.

² Berciu 1967, p. 70; Berciu 1972, p. 12.

în anul 2002, acestea având un caracter preventiv și de salvare¹. Încurajați de rezultatele obținute în anul 2002, în anii 2003-2004 au fost efectuate cercetări sistematice de către același colectiv, rezultatele obținute aducând noi informații legate de stratigrafia sitului². În anul 2008 fiind efectuate cercetări arheologice preventive, a fost cercetată strada Ghiocilor, (locația aleasă aflându-se spre zona nordică a sitului), prilej cu care au fost descoperite două nivele de locuire³.

Revenind la cercetările din anul 2002: au fost trasate 10 secțiuni notate (SI-SX) (pl. 1.) materialele aparținând culturii Coțofeni fiind descoperite în prima secțiune (SI).

SI (10x1 m) (pl. 1) a fost trasată la limita de sud-est a sitului. Materialele au fost descoperite la o adâncime cuprinsă între 1,00-1,20 m, pe o lungime de 2 m. Acestea au apărut începând cu caroul 3, masa compactă întinzându-se până la jumătatea caroului 5. Aglomerarea de fragmente ceramice fiind găsită într-un nivel de culoare brună cu nuanțe gălbui și cu aspect lutos. Find o cercetare arheologică preventivă s-a respectat proiectul, nu s-a casetat, procedeu ce ar fi delimitat această masă compactă. Masa de fragmente ceramice constituie în cel mai probabil caz o colibă. La susținerea acestei afirmații aducem ca și argumente cele câteva elemente de material ceramic recoltat, precum și informațiile oferite de colectivul de cercetare:

- între materialele ceramice recoltate din această secțiune a fost găsit un număr de 6 fragmente de vatră de foc care prezentau urme de fățuială;
- prezența unui fragment de idol antropomorf (pl. 21); majoritatea idolilor aparținând acestei culturi, după opinia cercetătorului H. Ciugudean, s-au găsit doar în cadrul locuințelor⁴;
- lipsa unei structuri (podină solidă, gropi de pari).

Materialul arheologic:

Utilajul litic. Încă din timpul cercetării acestei secțiuni s-a descoperit un fragment de silex de culoare cărămizie, materia primă fiind cea prebalcanică. Ca o observație: este de constatat sărăcia materialului litic, acest element fiind caracteristic perioadei culturii Coțofeni⁵. Sărăcia materialului se datorează, credem noi, importanței acestuia, uneltele fiind utilizate până la epuizare sau distrugere.

Ceramica. Ca la majoritatea așezărilor Coțofeni ceramica reprezintă pricipala categorie de artefacte descoperită în cercetările de la Copăcelu-Valea Râii. Din punct de vedere al facturii (pasta) fragmentele ceramice descoperite aici sunt grupate în două mari categorii:

- ceramica grosieră sau de uz comun;
- ceramica fină.

Ceramica grosieră (pl. 7, 10, 13, 20) se remarcă printr-o pastă care utilizează ca degresant nisipul cu granulație mare, pietricele, cioburi pisate și paiete de mică. La

¹ Colectivul de cercetare a fost format din Mariana Iosifaru – responsabil șantier și Cristinel Fătăneanu. Mulțumim pe această cale colectivului pentru sprijinul acordat în redactarea studiului.

² Iosifaru, Fântăneanu 2004, punctul 155; Cu această ocazie au fost descoperite și materiale aparținând epocii bronzului – culturile Glina și Verbicioara.

³ La aceste cercetări participând personal; (Nivelele de locuire aparțin epocii neolitice-Cultura Sălcuța și epocii bronzului-cultura Verbicioara).

⁴ Ciugudean 2000, p. 39.

⁵ Roman 1976, p. 18; Govora 1982, p. 10.

majoritatea acestei categorii observăm un element importat, și anume, atenția acordată suprafeței interioare, aceasta fiind netezită sau lustruită. Suprafaței exterioare i se acordă o atenție mai mică, este poroasă, iar la unele fragmente ceramice apare ca decor barbotina (pl. 7, 10, 13).

Tabel 1. Pasta-Total

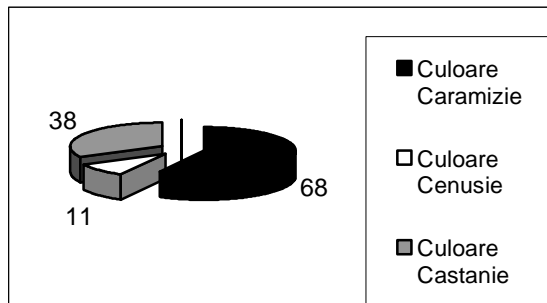
	Grosieră	Fină	Total
Număr fragmente	75	42	117

Din totalul numărului de 117 fragmente, ceramicii grosiere îi revine un număr de 75 de piese, factura fiind specifică acestei categorii¹.

Tabelul 2. Pasta-Culoare

	Grosieră	Fină	Total
Culoarea cărămizie	40	28	68
Culoarea castanie	26	12	38
Culoarea cenușie	9	2	11

Diagrama 1. Culoarea

Paleta coloristică este variată, primul loc deținându-l, după cum prezentăm prin tabelul 2 și diagrama 1, culoarea cărămizie (40 fragmente = 59 %), urmată de castanie (32%) și într-un număr și procent foarte mic, cea cenușie (9%).

În ceea ce privește ceramica fină (pl. 2-6, 8, 9, 11, 12, 14-19), pasta este omogenă, datorită utilizării unei argile de bună calitate². Alături de un nisip fin, se mai utilizează în amestec cioburi pisate și paiete de mică. Ambele părți ale acestei categorii sunt atent prelucrate-lustruite, unele deținând un slip care avea ca scop acordarea unei neteziri mai bune, dar și îndepărtarea impurităților. Din primul tabel,

¹ Ciugudean 2000, p. 22; Govora 1995, p. 20.

² Ciugudean 2000, p. 22.

ceramicii fine îi revine un număr de 42 fragmente, culoarea predominantă fiind, ca și în cazul celei grosiere, cea cărămizie (28 de fragmente).

Decorul

Ceramica grosieră. În cazul ceramicii grosiere este semnalată barbotina, acest tip de decor fiind considerat de unii specialiști ca având un rol mai degrabă practic, decât ornamental¹. Studiarea materialului ceramic ne-a permis sublinierea faptului că acest „ornament“ este dispus pe trei registre, după cum urmează:

- orizontal pe suprafața vasului (pl. 7, 13) – 6 fragmente;
- vertical – 10 fragmente;
- oblic (pl. 10) – 4 fragmente.

Tabelul 3. Tip decor

Decor	Grosieră	Fină	Total
Barbotină	20	–	20
Incizii înguste	–	18	18
Scheletul de pește	–	2	2
Căpriori	–	6	6
Triunghiuri	–	10	10
Crestături	–	6	6
Total	20	42	62

Ceramica fină. Decorul categoriei fine prezintă următoarele tehnici de realizare:

- linii incizate scurte (pl. 2-5, 9, 11, 12, 15, 18, 19). De cele mai multe ori se respectă un anumit registru, acesta fiind format din patru rânduri dispuse pe verticală (pl. 2, 3, 6, 19). Inciziile sunt amplasate imediat sub buza vaselor și merg spre mijlocul acestor, fiind urmate de un motiv triunghiular sau de motivul căpriorilor. Studiarea materialului ceramic a stabilit că acest tip de decor se poate împărți în mai multe categorii:

- linii incizate cu capetele drepte (pl. 2-4, 12, 19);
- linii incizate cu capetele oblice (pl. 4, 12, 15, 18). Diferența în obținerea acestor ornamente constă, după părerea noastră, din obiectul utilizat la realizarea lor.
- scheletul de pește este semnalat la două fragmente ceramice (pl. 9), obținerea acestui ornament fiind posibilă prin înclinarea liniilor incizate.
- căpriorii (pl. 2, 5-6, 8, 14, 17) și triunghiurile (pl. 16) reprezintă a doua categorie de ornamente, acestea fiind amplasate imediat după registrul de patru rânduri de linii incizate;
- crestăturile sunt obținute tehnic prin impresiuni (pl. 2, 6, 9, 11, 15, 17, 18), procedeu ce se realiza cu unghia, cu degetul sau cu o margine ascuțită pentru decorarea buzei².

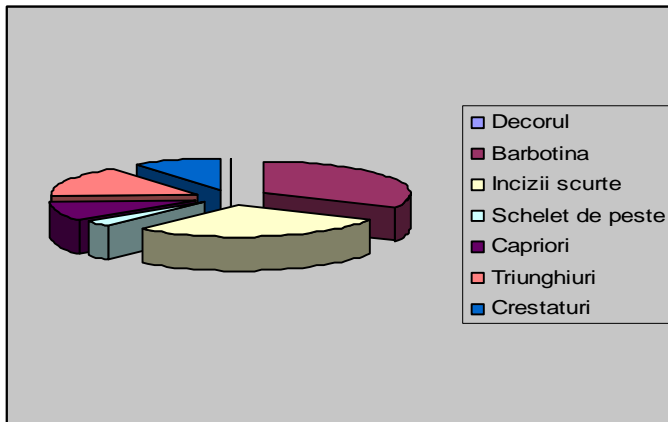
¹ Roman 1976, p. 25.

² Ciugudean 2000, p. 27.

O reprezentare singulară o avem la un fragment de strachină tronconică, de tip Ia¹ care prezintă 3 găuri, utilizarea probabil a acesteia fiind ca strecurătoare.

Majoritatea fragmentelor ceramice au o dimensiune redusă, fapt care ne împiedică să precizăm forma acestora. Totuși, putem spune că, la Copăcelu-Valea Râii întâlnim oale cu gura în formă de pâlnie și cu corpul ușor bombat (pl. 9)², străchini de tipul Ib (pl. 11; 18)³ și probabil amforete (Pl. 16).

Diagrama 2. Decorul

Repartizarea procentuală a tipurilor de decor:

- barbotina = 32 %;
- incizii scurte = 29 %;
- scheletul de pește = 3 %;
- căpriorii = 10 %;
- triunghiuri = 16 %;
- creștăturile = 10 %.

Tabelul 4. Tip Fragmente

buză	fund	toartă	alte părți	Total
20	4	2	91	117

Torțile semnalate în această așezare sunt de două tipuri:

- torți tubulare, perforate orizontal, plasate sub marginea vasului – tip A1 (pl. 12)⁴;
- torți tubulare de tip B4 (pl. 4)¹.

¹ Roman 1976, p. 19, pl. 19

² Luca și colab. 2005, p. 10.

³ Roman 1976, p. 19, pl. 19.

⁴ Roman 1976, p. 19, pl. 24.

Plastica. Studiarea materialului ceramic a dus la descoperirea unui fragment de idol antropomorf (pl. 21). Fragmentul reprezintă partea inferioară a unui idol feminin, ruptura fiind din vechime. Pasta este alcătuită din nisip fin, cioburi pisate și paiete de mică. Pentru studierea sa, idolul a fost împărțit în două registre: avers-registrul A, revers-registrul B.

Registrul A (pl. 21):

- triunghiul sexual este redat prin 2 incizii care se închid într-un unghi;
- deasupra triunghiului sunt prezente 3 împunsături, care probabil ar reprezenta o centură sau brâu (?)
- în stânga și dreapta sexului sunt semnalate încă 9 împunsături;
- sub acestea se află încă un rând de împunsături care ar reda probabil genunchii (?)
- în apropiere de marginile idolului mai sunt prezente încă 18 împunsături care nu se întâlnesc în partea inferioară datorită faptului că, idolul prezintă o ruptură în această zonă.

Registrul B (pl. 21):

- apare brâul format din 5 împunsături;
- rândul de împunsături din apropierea marginilor ca și în cazul registrului A.

În secțiune (pl. 21) se observă forma concavă, acesta având două rânduri de împunsături care sunt dispuse oblic. Subliniem că idolul prezintă o îngroșare a bustului (atât cât mai este prezent) la partea superioară, sugerând probabil fertilitatea feminină. După ultima catalogare a idolilor antropomorfi aparținând acestei civilizații, idolul de față face parte din categoria celor cu zona inferioară de formă circulară, cu brațele ridicate și capul discoidal².

Tatár Árpád menționează în lucrarea sa 21 de idoli în Transilvania³ și unul la Vâlcele, județul Olt. Omite însă alt idol antropomorf descoperit în județul Vâlcea, la Cernișoara-Modoia⁴.

Piesa noastră ar putea avea analogii cu idolii de la Boarta (jud. Sibiu) și Unirea (jud. Alba)⁵, dar și cu piesa de la Pianul de Jos (jud. Alba)⁶ (analogiile fiind date la toți idolii menționați anterior de prezența triunghiului sexual sau pubian). Decorul ce apare pe suprafața piesei reprezintă veșmintele, iar modalitatea de redare face trimitere la o influență sudică⁷.

După factură și ornament, materialul ceramic descoperit la Copăcelu-Valea Răii aparține fazei de formare⁸, respectiv faza I a culturii Coțofeni. Analogii din punct de vedere al pastei și decorului găsim în nordul Olteniei la Vârț (jud. Gorj)⁹, Ocele Mari, punctul Zdup¹⁰, probabil Ocița-Cosota¹ și Roșiile, punct Biserica². Descopere-

¹ Roman 1976, p. 19, pl. 24

² Ciugudean 2000, p. 39.

³ Tatár 2004, p. 2.

⁴ Govora 1995, p. 20.

⁵ Ciugudean, 2000, p. 39.

⁶ Rîșcuță 1996, p. 73.

⁷ Tatár 2004, p. 2.

⁸ Govora 1982, p. 25; Roman, 1976, p. 36 sqq.

⁹ Gherghe 1982, p. 39 sqq.

¹⁰ Govora 1995, p. 18 sq.

rirea Coțofeni de la Valea Râii-Copăcelu aduce noi informații legate de evoluția acestei civilizații pe teritoriul municipiului Râmnicu Vâlcea.

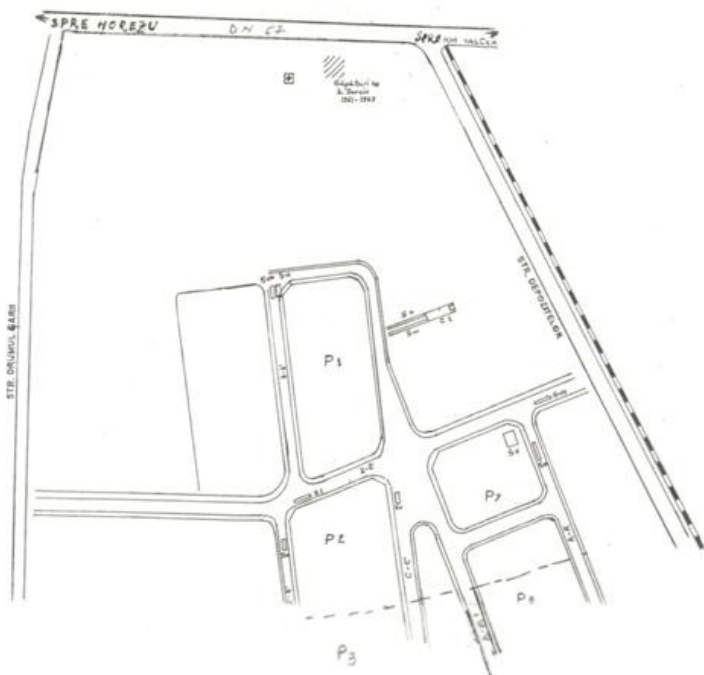
BIBLIOGRAFIE/LITERATURE

- Berciu 1967 D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpații și la Dunăre*, București.
- Berciu 1972 D. Berciu, *Cercetări privind preistoricul județului Vâlcea*, în *Buridava*, 1, p. 11-28.
- Berciu et alii. 1984 D. Berciu, M. Iosifaru, S. Purece, Gh. Andreescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică. II*, în *Thraco-Dacica*, V, 1-2, p. 177-186.
- Ciugudean 2000 H. Ciugudean, *Eneoliticul Final în Transilvania și Banat: Cultura Coțofeni*, Timișoara.
- Crăciunescu 2002 G. Crăciunescu, *Locuirea Coțofeni de la Rogova, Județul Mehedinți*, în *Drobeta*, XI-XII, p. 19-61.
- Gherghe 1982 Petre Gherghe, *O nouă așezare Coțofeni, descoperită la Vârț, județul Gorj*, în *Oltenia*, 4, 1982, p. 39-46.
- Govora 1969 Gh. Petre Govora 1, *Dovezi de locuire neolitică în județul Vâlcea*, în *Revista Muzeelor*, 2, p.154-158.
- Govora 1982 Gh. Petre Govora, *Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei*, în *Buridava*, 4, p. 9-26.
- Govora 1995 Gh. Petre Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, 1995.
- Iosifaru, Fântâneau 2004 M. Iosifaru, Cr. Fântâneau, *Rm. Vâlcea-Copăcelu*, în *C.C.A.*, situl cu nr. 155. București
- Liciu 2002 D. Liciu, *Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni pe teritoriul județului Mehedinți*, în *Drobeta* XI-XII, p. 7-18.
- Luca, colab. 2005 S. A. Luca, Cr. Roman, D. Diaconescu, H. Ciugudean, G. El Susi, C. Beldiman, *Cercetări arheologice în Peștera Cauce (II)*, Sibiu.
- Rișcuță 1996 C. Rișcuță, *Plastica antropomorfă a culturii Coțofeni*, în *B.C.Ș.S.*, 2., p. 69-76.
- Roman 1976 P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976
- Tatár 2004 Á. Tatár, *Un idol antropomorf aparținând culturii Coțofeni, aflat în colecția Orosz Endre din Cluj*, în *Arheovest*, 1, p. 1-8.

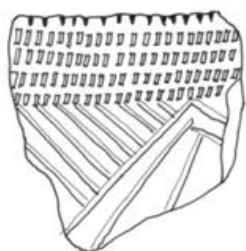
¹ Berciu și colab. 1984, p. 181. O mare parte din material se află în colecția Muzeului Județean Vâlcea, acesta necesitând o nouă sistematizare și încadrare culturală.

² Materialul este inedit și provine din cercetări personale.

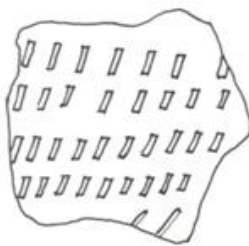
PLANȘE

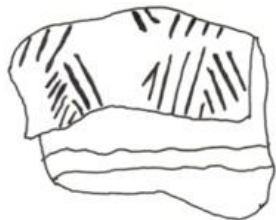
1

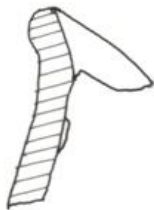
2

3

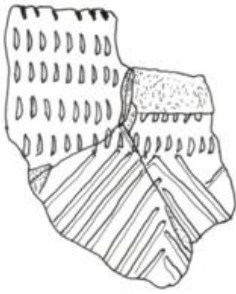

4

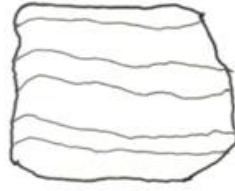

5

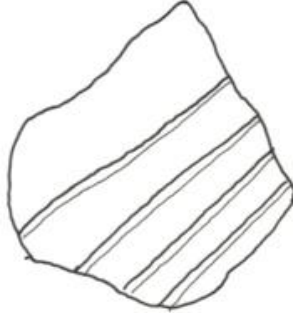

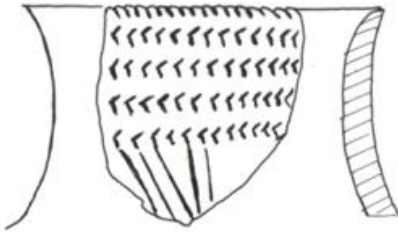
6

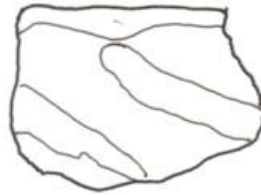
7

8

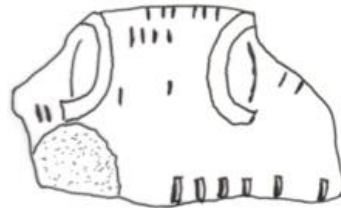
9

10

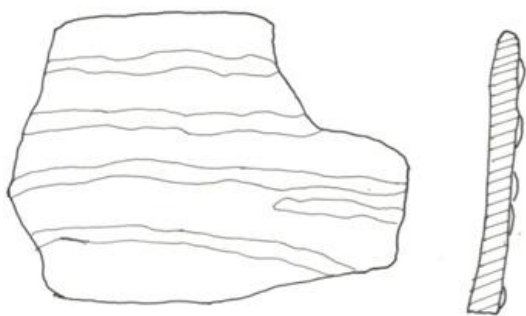

11

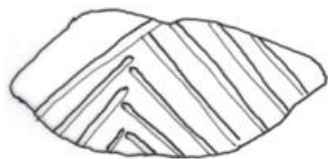

12

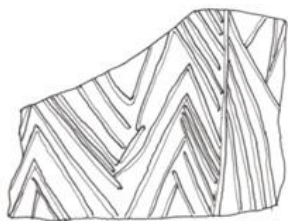
13

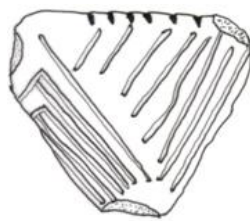
14

15

16

17

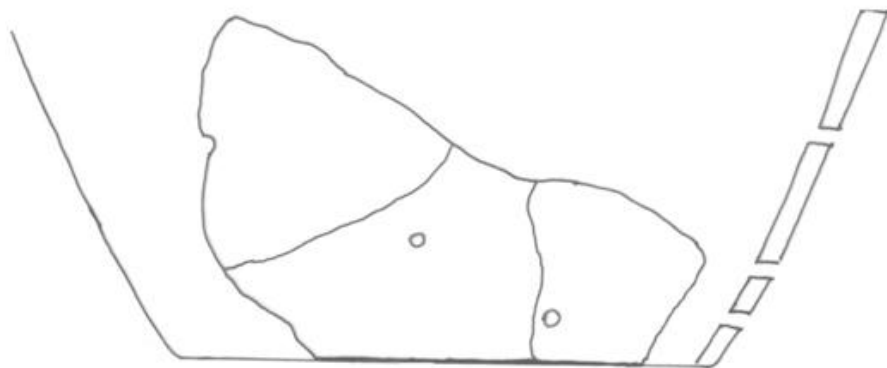

18

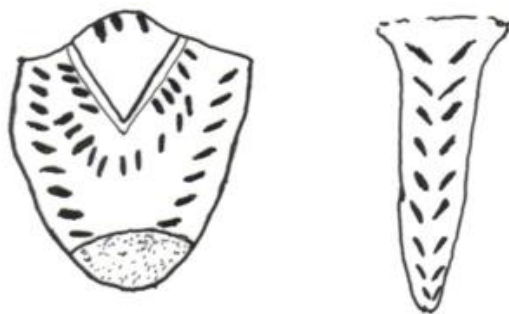

19

20

21

